

”SEITSEMÄNTOISTA VUOTTA VALEASUN SISÄLLÄ SAI RIITTÄÄ”

**Päähenkilön ja queer-identiteetin kehitys Riina Mattilan romaanissa
*Järistyksiä***

Elia Väätäinen
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuus
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Elia Väätäinen	
Työn nimi "Seitsemäntoista vuotta valeasun sisällä sai riittää" Päähenkilön ja queer-identiteetin kehitys Riina Mattilan romaanissa Järistyksiä	
Oppiaine Kirjallisuus	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika 20.6.2022	Sivumäärä 25
<p>Tutkimuksessani käsittelen Riina Mattilan romaania <i>Järistyksiä</i> (2018) queer-identiteetin kehittymisen näkökulmasta. Hyödynnän tutkielmassani queer-teoriaa ja -sanastoa sekä kehitysromaanin teoriaa. Pyrin tutkimuksellani selvittämään, miten päähenkilön queer-identiteetti muodostuu ja mitkä asiat vaikuttavat sen kehitykseen. Käytän hyödykseni kaapista tulemista ja sen eri vaiheita. Tarkastelen erilaisten yhteisöjen, perheen, ystävyysuhteiden ja ensimmäisen rakkauden vaikutusta. Erottelen teoreettisen taustan neljään eri osioon.</p> <p>Teoriaosiossa keskityn kehitysromaanin ja queer-teoriaan. Käyn myös läpi tarvittavaa queer-sanastoa kahdessa eri kappaleessa, vaikkakin tutkin päähenkilön queer-identiteettiä kokonaisvaltaisena: ensimmäinen liittyen seksuaalisen identiteettiin ja toinen sukupuoli-identiteettiin. Tutkielmani valottaa kaapista tulemisen hankaluutta, sukupuolidysforian tunnetta ja ensirakkauden emansipatorista voimaa. Queer-sanaston ja sukupuoli-identiteetin osalta työni pohjautuu Ristkarin, Sunin ja Tynin teokseen (2018), kehitysromaanin yleispiirteiden osalta Aallon teokseen (2000).</p> <p>Käsittelyluvut jakautuvat kaapista tulemisen askeleihin. Käsittelen ensimmäisen askeleen eli erilaisuuden tunteen ja identiteetin nimeämisen kahdessa ensimmäisessä kappaleessa, joissa tulee esiin eri yhteisöjen ja yhteiskunnan vaikutukset. Toisen kaapista tulemisen askeleen, eli identiteetissä esiintymisen käsittelen omassa kappaleessaan, jossa huomion kohteena on yhteisö positiivisena tekijänä. Viimeisen askeleen, eli itse kaapista tulemisen olen jakanut kolmeen eri kappaleeseen. Ensimmäiset kaksi käsittelevät ensimmäisiä kaapista tulon hetkiä ja positiivisia reaktioita ja viimeinen käsittelee viimeistä kaapista tulemisen kokemusta eli vanhemmille kertomista. Viimeisessä kappaleessa päähenkilön kehitys on myös saapunut päätökseensä ja hän pystyy liikkumaan kohti eheää minuutta. Analyysin pohjalta pystyn nimeämään päähenkilön queer-identiteetin moninaiseksi ja identiteettiin tiukasti kuuluvaksi osaksi. Sen kehitykseen liittyvät asiat ovat läheisimpien ihmissuhteiden lisäksi ympäröivät yhteisöt sekä heteronormatiivinen ja binäärinen yhteiskunta.</p>	
Asiasanat queer, queer-teoria, kehitysromaanin, nuortenkirjallisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Riina Mattila ja <i>Järistyksiä</i>	2
1.2 Tutkimuksen tavoite	4
2 TEORIATAUSTA	6
2.1 Kehitysromani.....	6
2.2 Queer-teoria.....	8
2.3 Queer -sanastoa: seksuaalinen suuntautuminen ja kaapista tuleminen	9
2.4 Queer -sanastoa: Sukupuolikäsitys ja sukupuolidysforia	10
3 ANALYYSI.....	12
3.1 "Pesäpalloihmisten keskellä olin kuin puunlatva, joka kasvoi väärään suuntaan." - Erilaisuuden tunne ja identiteettiä vastustavat tekijät	13
3.2 "Oikea sana aloitti ne järistykseni, jotka tekisivät minusta vihdoinkin minut." - Identiteetin nimeäminen	15
3.3 "Ilman Väilyä en olisi uskaltanut." - Identiteetissä näyttäytyminen yhteisön turvin.....	16
3.4 "Pian Karhu auttoi minua bindaamaan ja solmimaan rusetin." -Kaapista tuleminen ja ystävyys vahvistamassa identiteettiä.....	17
3.5 "Ensimmäinen ei vienyt minulta jalkoja alta. Ensimmäisen piti minut pystyssä." -Identiteetin vahvistuminen rakkauden avulla	18
3.6 "Mä olen ollut tällainen aina eikä se johdu mistään tai kenestäkään." - Vanhemmille kaapista tuleminen ja eheän minuuden rakentuminen	19
4 PÄÄTÄNTÖ.....	21
LÄHTEET	23

1 JOHDANTO

Tutkin kandidaatin tutkielmassani päähenkilön identiteettiä Riina Mattilan kirjoittamassa nuortenromaanissa *Järistyksiä* (2018, WSOY). Nuorten kirjallisuudelle on tyyppillistä, että keskitytään nuoreen päähenkilöön ja tämän kasvuun kohti aikuisuutta. Kasvua ja kehitystä seurataan käyttäen erilaisia keinoja, kuten ensimmäisessä persoonassa toimivaa kertojaa tai fokalisaatiota, joiden takia päähenkilön näkökulma painottuu voimakkaasti. *Järistyksiä* rakentuu ensimmäisen persoonan varaan. Minäkerronnassa näkökulma rajoittuu tavallisesti henkilön osittaiseen tietoon ja kokemukseen, eikä siksi mahdollista pääsyä muiden henkilöiden ajatuksiin (Tieteen termipankki, 2022c). Näin romaanin tapahtumat on rajattu niihin asioihin, jotka päähenkilö itse kokee, suodattaen ne hänen tajuntansa kautta kerronnaksi.

Tutkimuksessani lähdän liikkeelle siitä oletuksesta, että romaani on realistista fiktiota. Tämä tarkoittaa sitä, että haasteet päähenkilön sukupuoli-identiteetin hyväksynnässä ovat samanlaisia, kuin millaisia niitä on kirjan ulkopuolella. Romaanissa keskitytään päähenkilön, Eelian, kehitykseen ja erilaisiin tekijöihin, jotka vaikuttavat siihen. Eelian kohtaamat haasteet pohjautuvat todellisuuteen ja ovat samaistuttavia, kuten kasvamisen sekä itsensä löytämisen kanssa kipuilu. Ensimmäisen rakkauden kokeminen ja vanhemmista erille kasvaminen kuvaavat hyvin ikävaihetta 'nuoruus'. Romaanissa keskitytään etenkin queer-identiteettiin, sen löytämiseen ja sen tuomiin haasteisiin. Vanhoilliset, homofobiset vanhemmat ja heteronormatiivinen maailma tekevät oman identiteetin hyväksynnästä hankalaa. Vaikka ei-heterous ja sukupuoli-erotomuus tuovatkin identiteetin löytämiseen omat ongelmansa, on identiteetin kanssa kamppailu ja minuuden löytäminen sekä sen hyväksyminen nuorten kirjalle tyyppillistä. Tämä johtuu siitä, että nuorten kirjoille on tunnusomaista mm. oman ikäluokan ongelmien käsittely (Tieteen termipankki, 2022b). Nuoruus voidaan nähdä eräänlaisena välitulana lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Romaanin päähenkilö Eelia kasvaa kin romaanissa yhä lähemmäksi aikuisuutta. Nuorten kirjallisuus jäsentyykin helposti

kasvukertomuksiksi ja valitsemassani romaanissa päähenkilön queer-identiteetin kehitys on tärkeä osa hänen kasvuaan. Tästä syystä analysoin *Järistyksiä* -romaanin niminomaan queer -identiteetin kehitystä painottaen.

Järistyksiä on romaani, jossa esiintyy niin rakkaustarina Eelian ja Islan välillä kuin myös Eelian henkilökohtainen kasvutarina. Näistä syistä viittaan tutkimuksessani kehitysromaanin piirteisiin ja rakkauden merkitykseen tässä kehityksessä. Rakkautta tutkiessani hyödynnän Maikku Soikkelin (2016) teosta ja kehitysromaanin teoriaan liittyviä romanttiseen rakkauteen kuuluvia kohtia. Sen sijaan, että yrittäisin mahduttaa sukupuolettoman identiteetin klassiseen kehitysromaanin tai feministiseen kehitysromaanin, niin tulkiten termiä 'kehitysromaanin' hieman laajemmalla merkityksellä, jolloin viitataan pikemminkin temaattisiin ja yhteneväisiin piirteisiin kehitysromaneissa. Tässä aiheessa hyödyllisiksi lähteiksi osoittautuivat Aallon (2000) kehitysromaanin käsittelevä tietokirja sekä Ilmosen vuonna 2009 Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehdessä julkaissut artikkeli kehitysromaanista.

Kehityksen lisäksi keskeisenä käsitteenä tutkimuksessani näkyy queer -identiteetti ja etenkin päähenkilön identiteettiin kuuluva sana 'sukupuolettomuus'. Näitä lähdin avaamaan queeriuden ja muunsukupuolisuuden käsitteiden kautta, jotka selittävät Setan ylläpitämän sateenkaarisanan avulla. Nojaan tekstissäni myös Maiju Ristkarin, Nina Sunin ja Vesa Tynin *Sukupuolena ihminen* teokseen. Sidon tutkimuksen osaksi queer teoreettista viitekehystä hyödyntämällä Hekanahon väitöskirjaa *Yhden äänen muotokuvia. Queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista* (2006), Pesosen pro-gradua *Poissa silmistä, poissa mielestä? Kaappi salaamisen ja tietämisen tilana Annamari Marttisen kaunokirjallisessa teoksessa Korsetti* (2020) sekä Laura Vestin (2014) pro-gradua *Naiskuva Marja-Liisa Vartion romaanissa Tunteet*.

1.1 Riina Mattila ja *Järistyksiä*

Riina Mattila (s. 1991) on nuortenkirjailija. Hän on toistaiseksi kirjoittanut kolme nuortenromaanin: *Järistyksiä* (2018), *Eloonjäämisoppi* (2019) ja *Silmät avatessa on edelleen pimeää* (2021). Mitään Riina Mattilan teoksista ei olla aiemmin tutkittu. Sukupuolettomuutta päähenkilöä yleensäkin on tutkittu hyvin vähän, tosin tutkimusta löytyy kattokäsitteen 'muunsukupuolinen' avulla. Transvestiittisyyttä on tutkittu Sofia Hilma Annika Pesosen vuoden 2020 pro-gradu tutkielmassa *Poissa silmistä, poissa mielestä? Kaappi salaamisen ja tietämisen tilana Annamari Marttisen kaunokirjallisessa teoksessa Korsetti* (2020). Siinä tuodaan hyvin esiin kaapin käsite, jonka avulla lähestytäänkin transvestiittisyyttä. Sen lisäksi siinä pohditaan identiteettiä ja hyväksyntää, jotka molemmat ovat tärkeitä myös minun tutkielmassani. Edellä mainittujen esimerkkien lisäksi Virve

Ranna on tutkinut kandidaatin tutkielmassaan *Muunsukupuolisuus suomalaisissa fiktiivisissä elokuvissa 2013-2018* muunsukupuolisuutta vuonna 2019 ja Nana Timonen on tutkinut ammattikorkeakoulun opinnäytteessään *Muunsukupuolisten hahmojen representaatio animaatioissa: kuinka muunsukupuolisuus näkyy 2010-luvun länsimaisissa animaatioisarjoissa* muunsukupuolisten hahmojen representaatiota vuonna 2020. He ovat valinneet useamman tulkittavan teoksen, joiden kautta he lähestyvät samaa aihetta, jolloin tutkimuksellinen ote on erilainen. Näiden lisäksi myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvia fiktiivisiä hahmoja on tutkittu Kaarna Tuomenvirran vuonna 2019 julkaistussa pro gradussa *Transnormatiivisuutta kerronnassa? Transhahmot 2000-luvun alun suomalaisissa romaaneissa* ja Jarkko Volasen vuoden 2018 *Saanko olla onnellinen?: Kotimaisen nykykirjallisuuden sateenkaarihenkilöhahmot* pro gradussa.

Järistyksiä sai toisen sijan WSOY:n Tuhat ja yksi tarinaa nuoruudesta -kirjoituskilpailussa. *Järistyksiä* ravistelee käsityksiämme normaalista sukupuolikäsityksestä ja se on syynä teoksen valintaan. Se valaisee niitä asioita nuorten arjessa, jotka trans- ja muunsukupuolisille nuorille voivat aiheuttaa dysforiaa - esimerkiksi vaihtoehtojen jakautuminen vain kahteen binääriseen sukupuoleen, joka on kuvattu romaanissa niin, ettei voi asua vain 'solussa' vaan joko tyttösolussa tai poikasolussa. *Järistyksiä* kertookin tarinaa siitä, millaista on pohtia identiteettiään ja miten identiteetin pohdinta näyttäytyy lapsuudessa ja nuoruudessa. Se sijoittuu nykyaikaan ja käsittää muutamia vuosia päähenkilön elämää lukioiässä.

Romaanin päähenkilönä toimii Eelia, joka on queer identiteetin omaava nuori, jonka kasvutarinaa seurataan. Tarinan edetessä Eelia sisäinen ja ulkoinen käsitys itsestä kypsyy ja hänen identiteettinsä vahvistuu, vaikkakin vahvistavien tekijöiden lisäksi oman identiteetin hyväksynnässä toimii myös väheksyntää aiheuttavia tekijöitä, kuten oma kotikaupunki, vanhemmat ja heteronormatiivinen yhteiskunta. Eelian vanhemmat haluavat istuttaa lapsensa täysin heteron cis-tytön rooliin, jonka kanssa Eelia kamppailee, sillä hän ei koe sitä identiteettiä omakseen. Vanhemmille on etenkin tärkeää se, että Eelian pikkuveli ei saa huonoja tai suorastaan vaarallisia malleja. Vanhempien roolia Eelian identiteetin kehittämisessä ja hyväksynnän löytämisessä käsitellessä myöhemmin. Eelian elämä muuttuu, kun hän pääsee taidesuuntautuneeseen sisäoppilaitoslukioon ja löytää yhteisön. Yhteisön asemasta puhun lisää kehityskertomuksen avulla. Yhteisön tuoma turva ei kuitenkaan vielä riko Eelian ujoa kuorta, sillä hänen on yhä vaikea avautua ja tuoda esiin omat ajatuksensa. Tästä syystä yhteisöäkin tärkeämpänä toimii Eelian löytämät ystävät, joista Karhu toimii kaikista eniten päähenkilön identiteettiä vahvistavana tekijänä. Romaanissa on myös rakkaustarina, sillä toisena vuotenaan Eelia kohtaa uuden oppilaan, ketunsilmäisen Islan, ja Eelian maailma liikkuu akselillaan ylösalaisin. Eelia rakastuu ja se vie häntä kohti vakaampaa identiteettiä, josta hän rohkaistuu kertomaan vanhemmilleen ja olemaan esteettä oma itsensä. Eelia liikkuu hitaasti ulos kaapista ja Islan rooli on romanttisen rakkauden

kohteen lisäksi myös identiteettiä vahvistavana tekijänä, mitä käsittelen ennen tutkielmani lopetusta.

1.2 Tutkimuksen tavoite

Pyrin tarkastelemaan *Järistyksiä* niin queer- tutkimukseen, kehitysromaanin perinteesseen kuin myös queer -teoriaan ja -sanastoon nojaten. Pyrin näin huomioimaan päähenkilön queer -identiteetin ja sen kehityksen tutkimuksessani, sillä päähenkilön löytämä ja sanoittama sukupuoli-identiteetti 'sukupuolettomuus' on olennainen osa häntä. Haluan selvittää, millaisena Eelian queer -identiteetti näyttääytyy. Tutkin päähenkilön identiteettiä kokonaisena, eli en erikseen keskity seksuaaliseen tai sukupuolelliseen identiteettiin, vaan tutkin niiden muodostamaa kuvaa. Tämän takia keskeisimmät tutkimuskysymykseni ovat:

Millaisena päähenkilön queer -identiteetti näyttääytyy?

Mitkä asiat sen muodostumiseen vaikuttavat?

Halusin tutkia Mattilan tuotannosta teosta, jossa keskitytään sukupuolettomaan päähenkilöön. Päähenkilön kehityksen ja identiteetin muutoksen lisäksi minua kiehtoo romaanissa rakastumisen ja kehitysromaanin juonten ristiriitaisuus. Tutkimuskysymystä rakentaessani pohdinkin, mitä teos lopulta haluaa sanoa queer-identiteetistä ja -identiteetin kasvusta.

Kuten jo aiemmin mainitsin, niin en löytänyt yhtään aiempaa tutkimusta, joka olisi tätä romaania tai kirjailijaa koskeva. Näistäkin syistä pidän tutkimustani relevanttina ja mielekkäänä. Valitsin kuitenkin aineiston lähinnä omien mielenkiinnonkohteideni mukaan, sillä nuorten kirjallisuus, sukupuolentutkimus sekä queer-teoria ovat mielestäni aina olleet mielenkiintoisia tutkimuskohteita ja halusin päästä hyödyntämään niitä. Valitsin teoksen myös siksi, että mielestäni kaunokirjalliset teokset ovat heijastuksia yhteiskunnasta, kuten sen sisällä sijaitsevista sukupuoleen liittyvistä normeista. Näitä normeja tuodaan valitsemassani romaanissa hyvin esille ja niihin paneudutaan päähenkilön elämän kautta niin, että niitä ei suoraan tuoda esille, vaan ne ovat taustalla näkyvinä tekijöinä. Halusin myös tutkia teosta, jota pystyisin tarkastella queer-teoreettisesta näkökulmasta ilman vastakarvaan lukemista. Romaanin valintaan vaikutti myös oma identiteettini, joten romaani oli mielestäni myös samaistuttava.

Aloitan kandidaatin tutkielmani esittelemällä kehitysromaanin piirteitä lyhyesti, jonka jälkeen siirryn queer-näkökulmaan ja sidon sitä aiempaan teoriataustaan täydentäen sitä. Käsittelen samalla myös queer-sanastoa ja -identiteettiä, jotka ovat kyt-

köksissä romaanin kehitykseen. Sen jälkeen siirryn käsittelemään teosta nojaten teoreettiseen taustaan. Lopetuksessa nidon nostamiani asioita yhteen ja pyrin tiivistämään teoksen sekä kytkemään sen queer-teoreettiseen jatkumoon.

2 TEORIATAUSTA

Teoriataustana tutkimuksessa käytän kehitysromaanin teoriaa sekä queer-teoriaa ja -sanastoa. Jaottelen teoriataustan käsittelyn neljään eri kappaleeseen. Ensimmäisessä kappaleessa keskityn kehitysromaanin. Keskeisimpänä kehitysromaanin ja myöhemmin eheän minuuden rakentuvuudelle on Aallon (2000) teos sekä Vestin (2014) progradu. Käytän hyödykseni myös muita lähteitä. Seuraavassa kappaleessa käsittelen queer-teoriaa ja sen kritiikkiä. Siinä tärkein lähde on Hekanahon (2006) feministisen kehityskertomuksen teos. Käyn myös läpi tarvittavaa queer-sanastoa kahdessa eri kappaleessa, vaikkakin tutkin päähenkilön queer-identiteettiä kokonaisvaltaisena. Tärkeimpänä lähteenä molemmissa kappaleissa ovat Ristkarin, Sunin ja Tynin sukupuoliin liittyvä teos sekä Setan sateenkaarisananasto. Ensimmäisessä kappaleessa käyn läpi queerin käsitettä ja seksuaalisuuden kirjoa sekä kaapin tematiikkaa. Toisessa kappaleessa käsittelen sukupuoli-identiteettiä, sukupuolivähemmistöön kuulumista sekä siihen liittyvää dysforiaa.

2.1 Kehitysromaanin

Kehitysromaanin on romaani, jossa on keskeistä henkilön sisäisen ja ulkoisen myönteisen kehityksen kuvaus sekä yleensä myös persoonallisuuden kypsyminen esimerkiksi ikääntymisen kautta. Kehitys tapahtuu myötä- ja vastoinkäymisten kautta. (Tieteen termipankki, 2022a). Kehitysromaanissa usein kyseessä on nimenomaan nuoruuden kuvaus, sillä sen ikäisille tuollainen kehitys on normaalia. Kehitysromaanin on syntynyt 1700-luvulla ja tyypillisimpänä edustajana pidetään Goethen teosta *Wilhelm Meistersin oppivuodet* vuosilta 1794–96 (Aalto 2000, 7). Tutkimuskohteeni sopii myös elämänvaiheen ja iän puolesta kehitysromaanin kehyksiin. Kehityskertomuksen yhdistäminen kaapista tulemiseen ja sen kautta identiteetin löytämiseen on varsin saumatonta, sillä niin kehityskertomuksessa kuin myös kaapista tullessa henkilö etenee vaikeuksien kautta parempaan tilaan.

Klassisessa kehitysromaanissa korostetaan yksilön kasvua, mutta toisinaan kehitysromaanin saattaa päättyä päähenkilön kuolemaan, tai sankarin onnellisuus tai onnettomuus jäävät kysymykseltään avoimiksi. Klassiseen kehitysromaanin sisältyy myös ajatus autonomisesta yksilöstä, joka ohjaa omaa elämäänsä. (Aalto 2000, 9.) Kehitysromaanin rinnalle on kehittynyt feministinen kehitysromaanin, jossa tutkitaan ja sovelletaan kehitysromaanin naisiin liittyen, kuten Vestin (2014) teoksessa. Tämä tar-

koittaa tutkimukseni kannalta sitä, että kehitysromaanin historian maskuliinista näkökantaa kritisoivat henkilöt tuovat esille sen lisäksi vain naisten näkökulman, joten joudun soveltamaan teoriataustaa niin, että huomioin ne piirteet, jotka ovat sukupuolineutraaleja tai toimivat sukupuolesta riippumatta päähenkilöni kanssa.

Kehityskertomuksessa on yleensä jossain mielessä kyse minuuden löytämisestä, sillä siihen kuuluu yksilön identiteetin pohdinta, mutta samalla yksilön identiteetti rakentuu myös siitä, miten hän ymmärtää yksilöllisyytensä suhteessa muihin (Aalto 2000, 12). Tulkitsen *Järityksiä*-romaanin alkavan minuuden etsinnälle tyypillisesti siitä, että päähenkilö kokee ja tiedostaa vieraantuneisuutensa, erilaisuutensa. Tämä on myös queer-teoriaan sopiva lähestymisnäkökanta.

Kehitysromaanissa kehitys tapahtuu ajan ja paikan luomassa, mahdollisesti myös epäkronologisessa, kerronnan tilassa, jossa ajan sijaan yksilöä määrittävät sosiaaliset suhteet ovat yksilön kehityksen kannalta tärkeimpiä (Aalto 2000, 12). Eelian elämässä näkyy tärkeänä kaksi eri yhteisöä, hänen lapsuuden kotikaupunkinsa ja uuden koulun yhteisöt. Kehitysromaneissa on keskeistä kuvata tasapainottelua yksilönvapauden ja yksilöä yhteisöllisenä olentona määrittävien tekijöiden välillä (Aalto 2000, 12). Kehitysromaanin voi kuvata romanttisen rakkauden aikaansaamaa muutosta, mikä on päähenkilön tapauksessa erittäin osuvaa. Hänen identiteettinsä rakentuu ensirakkauden tuoman turvan ja hyväksynnän avulla. Ensirakkaus kehittää Eelian itsestään tietoiseksi ja aktiiviseksi toimijaksi. Perinteinen kehitysromaanin pohjautuu ajatukseen kehkeytyvästä minästä (Ilmonen 2009, 8). Sitä kohti yritetään kasvaa myös *Järityksiä*-romaanissa. Eurooppalaisessa kehitysromaanissa päähenkilö valitsee, hyväksyy ja hylkää katsomuksia tai arvoja sukeutuen kohti eheää minää (Ilmonen 2009, 8). Iso osa näistä arvoista liittyy Eelian kehityksessä heteronormatiivisen ja cis-normatiivisen maailman rakenteiden hylkäämiseen ja oman minuuden hyväksymiseen. Näiden katsomuksien ja arvojen arvioiminen ja hylkääminen tapahtuu pikkuhiljaa ihmissuhteiden avustuksella, kuten ystävien tai rakkauden kohteiden. Ihanteiden oppiminen ja määrittäminen merkitsee ymmärrystä niiden saavuttamattomuudesta, erosta ja tuskallisuudesta (Ilmonen 2009, 8).

2.2 Queer-teoria

Queer-tutkimus ja siihen liittyvät teoriat ovat tutkimukselleni tärkeä lähtökohta, joten on hyvä perehtyä siihen mitä sana queer itsessään tarkoittaa. Termi 'queer' on englanninkielinen ja merkitsee outoa, vinksahtanutta ja perversoa (Tieteen termipankki, 2022d). Sitä on aluksi käytetty seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, etenkin homoseksuaalisuuteen viittaavana haukkumasanana. Suomenkielisenä vastinesanana käytetään

joskus termiä 'pervo', esimerkiksi queer-teorian rinnalla termiä pervoteoria (Tieteen termipankki, 2022d). Sanalla pervo on kuitenkin suomen kielessä hieman eri konnotaatioita, joten tässä tutkimuksessani puhun queer-teoriasta

1990-luvulla tulkitaan tulleen uusi suunta sukupuolentutkimukselle, kun useat tutkijat, kuten Eve Kosofsky Sedgwick, Judith Butler ja Jonathan Dollimore, kirjoittivat seksuaalisuudesta ja sukupuolesta uudella tavalla. Vaikkakaan he eivät kirjoituksissaan käyttäneet queeria käsitteenä, niin heidän tekstinsä voidaan tulkita queer-tutkimukselliseksi. (Hekanaho 2006, 144.) Käsite 'queer' tuli ilmi vuonna 1993, kun Tiede ja edistys -lehdessä puhuttiin uudesta homo- ja lesbotutkimuksen käännteestä (Karkulehto, 161). Queer-teorian ja -tutkimuksen lähialoja ovat feministinen tutkimus, sukupuolentutkimus sekä lesbo- ja homotutkimus. Myös poliittinen liikehdintä on sukupuolentutkimuksen, homo- ja lesbotutkimuksen ohella queer-tutkimuksen alkujuuri.

Queer-liike otti tietoisesti haltuun halventamiseen käytetyn termin 'queer' ja muutti sen merkityksen positiiviseksi (Tieteen termipankki, 2022d). Queer-teoreetikot pyrkivät kyseenalaistamaan annetut olettamukset vallitsevista sukupuolen, seksuaalisuuden ja identiteetin kategorioista, kuten heteroseksuaalisuuden luonnolliseksi oletetun aseman yhteiskunnassa. Teorian tarkoituksena onkin siis häiritä ja kyseenalaistaa käsitteiden rakenteita ja tutkia sitä alkuperää, mikä saa ne näyttämään luonnollisilta, kuten miten normaaliuden käsitettä ylläpidetään kulttuurissamme (Hekanaho 2006, 148-149). Se on liittynyt queer-teoreettiseen tutkimukseen sen syntyvaiheista alkaen.

Queer-teoreetikot myös ovat antaneet kritiikkiä aiemman tutkimuksen valkaisuudesta, keskiluokkaisuudesta ja akateemisuudesta, vaikkakin siitä on yhä keskustelua queer -teoreetikoidenkin välillä (Hekanaho 2006, 147-148). Näin queer-teoriaa pyritään päivittämään niin, että se toisi esiin myös muiden marginalisoitujen ihmisten näkökulman. Queer-tutkimus on saanut myös kritiikkiä transihmisten unohtamisesta, sillä queer-tutkimuksella on tapana olettaa vain saman sukupuolisten väliset suhteet normien vastustamiseksi. Queer-teoria näyttäytyykin välillä "homonormatiivisena".

2.3 Queer -sanastoa: seksuaalinen suuntautuminen ja kaapista tuleminen

Queer-tutkimuksen käsite 'queer' eroaa jonkin verran queerin arkielämän käsitteestä, kuten seksuaalisuuden käsitteestä. Queeria voidaan pitää kattoterminä sukupuolen ja seksuaalisuuden ollessa jokin muu kuin hetero-olettamuksen mukainen (Tieteen termipankki, 2022d). Hetero on yksi seksuaalisista suuntautumisista. Seksuaalisessa suuntautumisessa on kyse siitä keihin yksilön romanttiset ja seksuaaliset tunteet

suuntautuvat. Se myös kertoo siitä mikä yksilön kokema identiteetti on. Määrittelyn perustana on sekä oma että vetovoiman kohteen sukupuoli. (Seta 2022.) Heteroseksuaalinen on kiinnostunut vastakkaisesta sukupuolesta, homoseksuaali samasta sukupuolesta ja biseksuaali useammasta kuin kahdesta sukupuolesta. Näiden kolmen lisäksi löytyy myös muita suuntautumisia, kuten panseksuaali, aseksuaali ja polyseksuaali. Kaikki muut seksuaaliset suuntautumiset kuin hetero kuuluvat seksuaalivähemmistöön. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat kohtaavat negatiivista suhtautumista suuntautumisensa liittyen, jota kutsutaan homofobiaksi. Fobinen käytös voi olla mitätöntä, vähättelyä, syrjintää tai viharikoksia. (Seta 2022.) On jokaisen päätös joko määrittellä oma seksuaalinen suuntautumisensa tai olla määrittelemättä sitä. Seksuaalinen suuntautuminen voi myös vaihtua ihmisen elämän aikana. (Seta 2022.)

Queer-identiteettiin liittyy usein kaapista ulostuleminen ja se on käsittelemässäni romaanissa erittäin tärkeä vaihe, joka liittyy oman identiteetin hyväksyntään. Kaappi toimii metafora avoimuuskysymyksille (Seta 2022). Kaapista ulostulo, tai lyhyemmin sanottuna ulostulo, tarkoittaa sitä, että henkilö kertoo identiteetistään toiselle ihmiselle. Identiteetti voi liittyä seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. (Seta 2022.) Kaapissa olemisella sen sijaan voidaan viitata esimerkiksi ihmisen sukupuoli-identiteettiin ja siihen liittyvään peittelyyn (Pesonen 2020, 22–23). Ulostuleminen voikin olla koko loppuelämän kestävää, sillä kaapista pitää tulla ulos aina uudelleen ja uudelleen uusille ihmisille.

Kaapista ulostulemiseen liittyy useita eri vaiheita. Jaottelen kaapista ulostulemisen kolmeen eri ulostuloprosessiin, samalla tavalla kuin Pesonen (2020, 61) kandidaatintutkielmassaan. Ensimmäisessä osassa henkilö tulee kaapista itselleen eli tajuaa erilaisuutensa ja nimeää identiteettinsä. Yhteisön löytäminen liittyy tähän prosessiin. Toisessa osassa vuorossa on sosiaalinen transitio eli näyttäytyminen omassa identiteetissään ja sen sosiaalisessa roolissa toimiminen (Seta 2022). Kolmas ja viimeinen osa on muille kertominen, mikä mielletään yleensä keskeisimmäksi kaapista ulostulemiseksi, vaikkakin se on vain yksi osa koko prosessia.

2.4 Queer -sanastoa: Sukupuolikäsitys ja sukupuolidysforia

Binäärinen sukupuolikäsitys tarkoittaa kaksijakoista sukupuolikäsitystä eli ihmisten jakamista miehiin ja naisiin (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 22). Binäärinen sukupuolikäsitys on vakiintunut ajattelutapa yhteiskunnassamme. Tutkimukseni edellytyksenä on kuitenkin tieto siitä, että kaikki ihmiset eivät ole cissukupuolisia eivätkä sovi binääriseen sukupuolikäsitykseen. Sanaa 'cis' käytetään kuvaamaan sitä, että henkilön

sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen sekä siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset (Seta 2022). Sitä käytetään etuliitteenä esimerkiksi sanoissa 'cisnainen' ja 'cismies' kuvaten sitä, että heidän sukupuolensa on syntymässä määritellyn mukainen. Cissukupuolisuuden kokemusta vahvistetaan kulttuurissamme joka puolella (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 22).

Cis on vastakohta sanalle trans. Transsukupuolisen ihmisen, eli esimerkiksi transmiehen tai transnaisen, sukupuoli ei vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 23). Tärkeää on huomata se, että 'trans' itsessään ei ole sukupuoli, vaan transihmisen sukupuoli voi olla mies, nainen tai jotain muuta (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 22). Muunsukupuolisuus voidaan laskea transsukupuolisuuden kattokäsitteen alle. Muunsukupuolinen ihminen voi olla samalla mies ja nainen, jotakin mieheyden ja naiseuden väliltä, jotakin niiden yhdistelmää tai sitten täysin binäärisen jaon ulkopuolella. (Seta 2022.) Muunsukupuolisuus ei myöskään ole cissukupuolisuuden tai transsukupuolisuuden välissä, vaan niiden ulkopuolella (Seta 2022). Muunsukupuolisuus myös kattaa monia sukupuolen variaatioita (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 23) ja voikin toimia kattokäsitteenä muille ei-binäärisille sukupuoli-identiteeteille, kuten sukupuolettomuudelle. Kaikki, jotka kuuluvat binäärisen sukupuolijaon ulkopuolelle eivät kuitenkaan koe termiä muunsukupuolinen identiteetiksi. Tässä tapauksessa he voivat kokea 'genderqueer', 'agender' tai 'sukupuoleton' termit paremmin osaksi identiteettiään. (Seta 2022.) Sukupuoleton tarkoittaa ihmistä, jolla ei ole sukupuolta, mutta joka on syntymässä määritetty mieheksi tai naiseksi (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 24). Sukupuolettomalla ihmisellä joko ei ole sukupuoli-identiteettiä tai sukupuoli-identiteetti on sukupuoleton (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 24).

Sukupuoli-identiteetti määritellään sukupuolen minäkuvaksi, joka kuvaa ihmisen omaa kokemusta sukupuolesta tai sukupuolettomuudesta (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 43). Silloin kun ihmisen kokemus omasta sukupuolesta on ristiriidassa hänen syntymässä määritellyn sukupuolen kanssa, on kyse sukupuoliristiriidasta eli dysforiasta (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 30). Sukupuolidysforia jakautuu kahteen eri osaluokkaan: kehodysforiaan ja sosiaaliseen dysforiaan. Sosiaalisella dysforialla tarkoitetaan väärinsukupuolittamisesta johtuvaa ahdistusta, kuten muunsukupuolisen henkilön tytöttelyä. Kehodysforiassa ahdistuksen tunteet liittyvät sukupuolitettuihin piirteisiin ja ne tuntuvat väärältä tai vierailta. Kaikki ei-cissukupuoliset eivät koe dysforiaa. Dysforiaa voi lieventää erilaisilla keinoilla, kuten sukupuoli-ilmaisu muuttamalla.

3 ANALYYSI

Seuraavaksi esitän analyysini romaanista hyödyntäen aiemmin esittelemiäni käsitteitä. Kaapista tulemisen tematiikkaan nojaten olen jakanut käsittelyluvut sen askeleihin (Pesonen 2020, 61). Ensimmäisen askeleen eli erilaisuuden tunteen ja identiteetin nimeämisen olen jakanut kahteen eri kappaleeseen. Ensimmäisessä kappaleessa käsittelen erilaisuuden tunnetta sekä yhteisön ja yhteiskunnan asemaa tämän erilaisuuden tunteen ruokkimisessa. Hyödynnän heteronormatiivisuuden ja binäärisyyden käsitteitä. Toisessa kappaleessa käsittelen identiteetin nimeämistä ja sitä, kuinka Eelia joutuu löytämään oman identiteettinsä yksin. Hyödynnän queer-sanastoa ja identiteetin nimeämisen voimaa.

Toinen kaapista tulemisen askel, eli identiteetissä esittäytyminen on tutkielmasani oma kappaleensa, jossa analysoin myös yhteisön vaikutus ja etenkin positiivisen yhteisön tuoma turva. Huomioin kappaleessa kehitysromaanin teorian ja nimenomaan yhteisön sekä yhteisöllisyyden kautta.

Viimeinen askel, eli itse kaapista tuleminen on kolmessa eri kappaleessa. Ensimmäinen kappale käsittelee ensimmäistä kaapista ulostulon kokemusta ystävälle Karhulle ja muutenkin Karhun roolia Eelian kehityksessä. Toinen kappale käsittelee ensirakkautta Islaa ja hänen rooliaan identiteetin vahvistajana. Viimeinen kappale käsittelee hankalinta kaapista tulon hetkeä, jota kohti koko romaanissa kävellään, eli vanhemmille kertomista. Viimeisessä kappaleessa käsittelen myös päähenkilön kehityksen tulosta ja eheän minuuden rakentumista. Kaikissa osioissa analyysi perustuu minun omiin tulkintoihini, nojaten kuitenkin teokseen sekä teoriapohjaan.

3.1 "Pesäpalloihmisten keskellä olin kuin puunlatva, joka kasvoi väärään suuntaan." - Erilaisuuden tunne ja identiteettiä vastustavat tekijät

Eelia on teoksen kertoja ja kertooikin ajatuksiaan enimmäkseen sisäisen monologin, eli ajatuspuheen, kautta ja tällöin se ei ole puolueetonta kuvailua, vaan hänen persoonansa lävitse väritynyttä. Kertojaminen kokemukset tulevat suoraan häneltä itseltään, joten myös hänen identiteettinsä on nimenomaan hänen itsensä määrittelemä. Minäkertojaa käytetään koko romaanin lävitse. Eelian käsitys omasta identiteetistään vahvistuu läpi romaanin. Ensin oman identiteetin etsinnässä on kuitenkin erilaisuuden tunteen ja nimeämisen vaihe. Monet sukupuoliristiriitaa kokevat ovat tunnistaneeet oman erilaisuutensa nuorena (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 45). Myös Eelian kohdalla tämä pitää paikkaansa, sillä hän tuntee olevansa erilainen jo lapsena ja osittain tiedostaa sukupuoliristiriidan. Lapsena ihmiset eivät kuitenkaan osaa sanoittaa omaa identiteettiään samalla tavalla kuin aikuisena, joten ristiriita oman kehon sisällä näkyy eri tavoin (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 45).

Eelia kasvaa binäärisen sukupuolikäsityksen ja heteronormatiivisen käsityksen vallalla olevassa yhteiskunnassa, joka on samanlainen kuin omamme. Hänelle tuodaan jo lapsesta asti esiin se, että täytyy olla joko tyttö tai poika ja niiden väliltä 'valitsemisen' ei pitäisi olla hankalaa. Tämä kokonaan jättää huomioimatta sukupuolen moninaisuuden ja lisää päähenkilön erilaisuuden tunnetta. Yhteiskunnan binääriset ja heteronormatiiviset käsitykset korostuvat Eelian kotikaupungissa, joka nimetään vain pesäpallokaupungiksi. Siellä hän ei tunne oloaan hyväksytyksi ja kokee olevansa hyvin erilainen kuin muut. Häpeäleiman läimäiseminen on kotikaupungin tapa osoittaa Eelian kehittyvän identiteetin osat vääriksi:

Kotikaupungissani pidettiin visusti huoli, että minulle oikealta tuntuviin asioihin läimäistiin häpeäleima. Se kirveli hehkuvana otsassa ja naulasi sanat vatsan pohjalle. Väärät vaatteet, boom, väärät sanat väärässä paikassa, boom, epätavallinen käytös tyttöjen seurassa, boom, HÄPEÄ. (*Järityksiä*, 17.)

Eelian sukupuoliristiriita näyttäytyykin jo varhaisessa lapsuudessa ja hän ei voi käsittää, miksi aikuiset raivostuvat hänen leikkiessään kaverinsa kanssa vaatteidenvaihtoleikkiä. Hänen tuntemuksensa sukupuolesta ja sukupuolikäsityksestä ovat epäselviä aiemmin mainituista syistä, mutta hän osaa tunnistaa, että erilaiset vaatteet tuovat hänelle rauhaa:

Eri vaatteiden myötä tunsin muuttuvani erilaiseksi. Tumma pusero tuntui rahoittavalta ja varpaat heiluivat iloisina ilman puristavia pyhäasukkia. (*Järityksiä*, 17.)

Ulkoisen yhteiskunnan uhkaa edustaa kotikaupungin lisäksi myös Eelian vanhoilliset vanhemmat. Heidän voi tulkita edustavan yhteisön ja yhteiskunnan vaatimuksia, jotka tuodaan heidän suullaan suoraan esiin. Eelia ei ole koskaan ollut vanhempiansa silmissä hyväksytty ja hänen erilaisuutensa tuodaan suoraan esiin, esimerkiksi kommentoimalla hänen hiuksiaan liian nirhityiksi tai vaatteitaan merkkinä riistinpukeutumisesta sekä vaiheesta. Vanhemmat iskostavat Eeliaan perinteisiä sukupuolirooleja ja heteronormatiivisuutta. Eelia hiljaisesti vastustaa vanhempiansa tyttö-oletusta ja pukee vaatteita, jotka ovat hänelle sopivat vastusteluista huolimatta. Silti vanhempien hyväksynnän puute vaikuttaa Eelian mukavuuteen esiintyä omana itsenään:

Kotona olisi pitänyt saada olla omanlaisensa ja pukeutua niin kuin haluaa, mutta kun kasvoi keskinkertaisuutta uhkuvassa kodissa ja eri suuntaan kuin kaikki muut, ajatus vapaudesta tuntui lähinnä surkealta vitsiltä. Valheelta. (*Järityksiä*, 15.)

Eelian vanhempien oikeita nimiä ei tuoda esiin missään vaiheessa, vaan heidät esitellään vain hänen vanhempinaan, joilla ei ole muuta toimintaa Eelian kertomuksen ulkopuolella. Siitä huolimatta heidät tuodaan usein esiin, sillä Eelian kokemukset hänen kasvaessaan ovat kehityksen kannalta tärkeitä. Koska teos on kirjoitettu nimenomaan minäkertojan muodossa, näyttäytyvät vanhemmat yhdessä Eelian elämää määrittävänä henkilöihminä. He ovat ne, keiden reaktiota identiteettiinsä Eelia pelkää, sillä hänen vanhempansa ovat hyvin konservatiivisia. Yleisesti Eelia on hyvin hiljainen kokemastaan kamppailusta identiteettiinsä kanssa, mikä vain pahenee sen kerran jälkeen, kun hän kertoo vanhemmillaan koulussa olleen vääränlainen olo, mutta ei saa vastaukseen mitään. Tämä vahvistaa hänen hiljaisuuttaan ja pikkuhiljaa hiljaisuudesta tulee merkki kieltämiselle. Hiljaisuus on koko perheen keskeinen tapa osoittaa tietämätöntä ja ohittaa vaikeista asioista puhuminen. Ainoastaan Eelian pikkuveli on perheessä se, ketä hiljaisuus ei koske ja hän kyseleekin Eelialta kysymyksiä, jotka haastavat vanhempien iskostaman heteronormatiivisen ajattelutavan, kuten sen että taitoluistelu olisi vain tyttöjen laji. Vanhemmat sen sijaan ovat hiljaa usein ja välttelevät Eelialle vastaamista. He eivät viittaa Eelian sisäiseen kamppailuun missään vaiheessa, vaan yrittävät iskostuttaa lapsiinsa yhteiskunnan heteronormatiivisia rooleja. Näiden normien jatkuva kohtaaminen ja salaisuuden kanssa eläminen kuitenkin saavat Eelian vain syvemmälle kaappiin, kun hän pelkää identiteettiinsä paljastumisen seurauksia. Vanhempien hyväksynnän puute on haastavaa Eelialle, mutta hän ei uskalla kertoa siitä vanhemmilleen. Hän ei pidä konflikteista ja haluaa myös pikkuveljensä vuoksi ylläpitää rauhaa. Hyväksynnän puutteen tuska on kuitenkin kuultavissa:

Ja miksi äiti sulki jatkuvasti silmänsä ja näki kiinni painuneiden silmäluomiensa takana jonkun ihan toisen.

Tytön, joka suostui pastellisävyihin ja kosmetologiaikoihin ja astui junasta lupaava pesäpalloilija perässään.

Ei koskaan minua.

Ei kertaakaan. (s. 64)

Vanhemmat myös pelkäävät, että Eelian erilaisuus tarttuisi hänen pikkuveljensä Villeen ja Eelian yrittäessä rikkoa sukupuolinormeja veljensä kanssa, tarttuvat he tilanteeseen ja sanovat, etteivät he halua lisää epänormaaleja lapsia. He uskovat Eelian elävän vain vaiheessa, eivätkä ole valmiita muuttamaan käsitystään normeista, sillä sitä kautta heidän heteronormatiivinen maailmansa romuttuisi – heidän mielestään homot ovat pieleen menneitä.

3.2 ”Oikea sana aloitti ne järistyksen, jotka tekisivät minusta vihdoinkin minut.” – Identiteetin nimeäminen

Teini-iässä Eelian identiteetin pohtiminen voimistuu, mikä on tyypillistä, sillä teini-iässä kehon muutokset voivat herättää hämmennystä (Ristkari, Suni & Tyni 2018, 45). Kertoja on jo aiemmin ymmärtänyt erilaisuutensa suhteessa muihin, joten hän päätyy tutkimaan identiteettiään yksin atk-luokassa, sillä hän kokee olevansa aivan yksin asian kanssa:

Kukaan ei koskenut mielen kipeisiin kohtiin tai houkutelut piileskeleviä osiani esiin. Kukaan ei ottanut selvää, ei halunnut edes yrittää.

Selvitystyö piti tehdä yksin, salaa yläasteen atk-luokan takarivillä. (*Järityksiä*, 16).

Tätä, ei-heteroa identiteettiä ei lukijoille avata sen tarkemmin. Se nostetaan esille, suoran nimeämisen sijaan kertomalla identiteetin laittomuus ja siitä heräämä järkytys:

Miltä tuntui olla neljätoista ja tajuta, että haaveilemani rakkaus oli kielletty neljällä mantelella? (*Järityksiä*, 16).

Ei-heteron identiteetin nimeäminen käynnistää sekä oman identiteetin muuttamisen vaiheen että kaapin tiedostamisen ja ulostulon alkamisen (Pesonen 2020, 61). Ensimmäisen identiteetin löytäminen selkeyttää Eelian ajatuksia, sillä se auttaa ymmärtämisessä, että asian kanssa ei ole yksin. Ensimmäisen identiteetin löydyttyä hän löytää pian myös oikean sanan kuvaamaan sukupuoli-identiteettiään, joka nimetään. Tieto sukupuolettomuudesta tuo helpotuksen Eelian elämään, sillä nyt hänellä on oikea nimitys erilaisuuden tunteille, joiden kanssa hän on kokenut olevansa aivan yksin lapsesta saakka. Teoksessa sukupuoli-identiteetti näyttäytyykin ”syntymästä saakka”

-ajattelutavan mukaisena: sen lisäksi että sukupuoli on hahmossa syntymästä asti oleva piirre tai ominaisuus, hahmo on tunnistanut oman sukupuolensa samalla kun on tunnistanut oman persoonansa. Sukupuoli on jotain, jota ei voi erottaa persoonasta:

Moi mä olen Eelia, sukupuoli ja kotoisin pesäpallokaupungista." (*Järityksiä*, 28).

3.3 "Ilman Vällyä en olisi uskaltanut." – Identiteetissä näyttäytyminen yhteisön turvin

Todellinen identiteetissä esiintyminen alkaa vasta Eelian muutettua pois kotoa, kun kehitys omaksi itsekse voi alkaa. Omaksi itsekseen kehittymisen ansiosta romaanin voi luokitella kehitysromaaniksi tai kehityskertomukseksi. Siinä keskitytään yksilön pitkällä aikavälillä läpikäymiin muutoksiin. Kehitysromaneissa tärkeä elämänvaihe on kodin jättäminen (Aalto 2000, 77). Eelia muuttaa kotoaan pesäpallokaupungista opiskelemaan taidelukioon Vällyyn. Se on ensimmäinen askel päähenkilön irrottautumiseen aikaisemmasta elinympäristöstään ja vanhempien vaikutuksesta (Vesti 2014, 12). Välly nähdään pesäpallokaupungin, eli entisen kotikaupungin vastakohdaksi. Eeliana määrittää erilaisuus suhteessa siihen sosiaaliseen ryhmään, johon hänet pesäpallokaupungissa liitetään, kun taas Vällyssä hän kokee voivansa olla oma itsensä. Sitä vahvistaa myös se, että muissa soluissa kohtaamansa yhteisön jäsenet suhtautuvat häneen hyvin, kuten Islan huonetoverit. Yhteisön jäsenet tukevat Eelian identiteetin rakentumista ja muutenkin tukevat häntä (Vesti 2014, 37). Pesäpallokaupungissa täytyy toteuttaa yhteisön normeja, kun taas Vällyssä Eelia kokee ensimmäistä kertaa, että sukupuoliraja on hälventynyt ja että Vällyssä hän saa viimeinkin olla oma itsensä ja pystyy ensimmäistä kertaa näyttämään omassa identiteetissään ilman vanhempien painostavaa läsnäoloa. Hän myös kuvailee näyttävänsä viimeinkin itseltään:

Neljäsadan kilometrin päässä kotoa kaappini ovi uskalsi tipahtaa saranoiltaan. -- Ensimmäistä kertaa uskalsin katsoa peiliin ja tuijottaa silmiin ihmistä, joka näytti minulta. Ei tytöltä pojan vaatteissa, ei hämmäntävään neitimäiseltä pojalta, ainoastaan Eelialta vaan. (Järityksiä, 28.)

Romaani ei keskity siihen miltä Eelia näyttää tai hänen ulkoiseen muutokseensa. Hän ei aloita transpolilla käymistä tai käy läpi sukupuolen korjaushoitoja, kuten aloita hormonihoitoja. Eelian ulkonäöstä tulee esille vain se, että hänen kasvonsa ovat kalpeat sekä hänellä on surulliset, harmaat silmät, pieni suu ja leikatut luonnonkiharat hiukset, joita koristaa niskasiili ja ne tippuvat esteeksi silmille. Ulkonäkö tuodaan esiin

konkreettisesti, mutta Eelian ulkoista olemusta kuvaillaan pääosin läpi romaanin vain vaatteiden kautta. Tämä johtuu siitä, että se on yksi hänen identiteettinsä esittämistävoista. Vällyssä omien vaatteiden pukeminen on helpottavaa. Hän voi viimeinkin esiintyä omassa identiteetissään ilman pelkoa:

Sain rauhassa kaivaa laukun pohjalta oikeat kauluspaidat, ne salaa ostetut, jotka valuivat peittävinä harteilta kohti lattiaa ja piilottivat naisenpehmeitä kohtia. Oikeanlaiset ruutukuviot suoristivat selkäni niin, että rohkenin kävellä pikkukylän apteekkiin ja kiskoa kahden euron ideaalisiteen ympärilleni myrkynvihreän huoneen vessassa. (*Järityksiä*, 28.)

Kuten lainauksessa tulee ilmi, niin sukupuoli-ahdingon eli dysforian lieventämiseen Eelia muokkaa niitä piirteitä itsessään mitä hän voi säädellä vaatetustaan, nimenomaan pukeutumalla miesten kauluspaitoihin. Sen lisäksi Eelia myös bindaa, eli tekee apuvälineiden avulla rintakehänsä litteämmäksi.

3.4 "Pian Karhu auttoi minua bindaamaan ja solmimaan rusetin." - Kaapista tuleminen ja ystävyys vahvistamassa identiteettiä

Vällyn tuomaa yhteisöä keskeisemmäksi päähenkilön identiteetin kehitykselle nousee Eelian ystävyys Karhun kanssa sekä ensirakkaus Islaan (Vesti 2014, 37). Karhu on Vällyn opiskelija, eroaa stereotyyppisestä naiskuvasta ja on suorasanaisesti oma itsensä. Karhusta tulee Eelialle tärkeä samaistumisen kohde, kun hän voi Karhun kanssa kommentoida 'tyttömäisiä tyttöjä', jotka lakkaavat kynsiä sekä lukevat Cosmoa ja eriyttää heidät itsestään. Samalla rohkea ja olemalla pahoittelematta oma itsensä Karhu on eräällä tavalla Eelian roolimalli, jota vasten hän peilaa omaa identiteettiään. Karhu onnistuu myös pikkuhiljaa rikkomaan Eelian pelokkaan kuoren ensimmäisen vuoden aikana, jolloin hänellä on mahdollisuus rakkauden saavuttamiseen. Karhu toimii Eelian tukiverkkona ja kannustavana voimana. Karhu on ensimmäinen ihminen kenelle Eelia kertoo identiteetistään:

Karhu oli silti ensimmäinen, jolle sain sen sanotuksi. - - Että jos saisin itse valita, passisani lukisi sukupuolen kohdalla iso X. (*Järityksiä*, 35).

Eelia myös avaa ahdistuksen ja dysforian hetkiä kertomalla kuinka vaikeaa on vessaa päättäessä. Karhun vastaus on positiivinen – hän tuo esiin sen, ettei hänelle sillä ole väliä. Se, että Karhu hyväksyy Eelian auttaa häntä hyväksymään oman identiteettinsä paremmin. Karhu ei auta Eelian identiteetin muodostumista vain sanallisesti, vaan auttaa Eeliana myös toteuttamaan identiteettiään paremmin: hän opettaa Eelian bindaamaan ja solmimaan rusetin sekä ostaa tälle bokserit, kun Eelia ei itse

uskalla. Sen lisäksi hän onnistuu inspiroimaan Eelias ja valamaan tähän rohkeutta, kuten kertomalla vahtivansa invavessan ovea, jos Eelia haluaa mieluummin käydä siellä kuin sukupuolitetuissa vessoissa. Karhun rooli on myös Eelian ja Islan rakkauten kukoistamisessa tärkeä, sillä hän joutuu suoranaisesti patistelemaan Eelias ennen kuin hän uskaltaa päästää Islan lähelle.

Karhulla on siis monia rooleja, mutta tärkein niistä on toimia Eelian kehitystä eteenpäin vievänä voimana, jopa silloin kun heidän suhteensa muuttuu ensirakkauten myötä. Eelia ei aluksi huomaa, kuinka Karhun vointi on huonontunut, sillä hän on niin kiinnittynyt uuteen suhteeseensa. Lopulta tilanne kärjistyy ja Eelia kohtaa Karhun toteuttamassa tuhopolttoa. Se sysää heidän ihmissuhteensa erilaiseen paikkaan, sillä Eelia ja Karhu päättävät vaihtaa huoneita. Karhu ja Eelia saavat tarvitsemaansa välimatkaa ja Islalle tulee mahdollisuus muuttaa Eelian kanssa asumaan. Näin heidän rakkautensa pääsee yhteisen asumisen myötä kehittymään kohti kypsempää rakkautta ja irrottautuu rakkauden alkuhuumasta.

3.5 "Ensirakkaus ei vienyt minulta jalkoja alta. Ensirakkauteni piti minut pystyssä." –Identiteetin vahvistuminen rakkauden avulla

Vällyn yhteisöllisyys, muut henkilöhahmot ja ystävyysuhteet nousevat tärkeäksi osaksi Eelian identiteetin hyväksyntää ja tasapainoksi hänen sekä Islan orastavalle romanssille. Romaanissa on mukana ensirakkaus, joka kehittää päähenkilön itsestään tietoiseksi ja aktiiviseksi toimijaksi. Hän saa rakkauden avulla voimaa aktiivisesti vastustaa vanhempiaan ja määritellä omaa minuuttaan. Useat romaanit kuvaavat ensirakkautta yksilöiden henkilökohtaisena tunteena siitä, että he ovat uuden elämän alussa (Aalto 2000, 86). Romanssin kehitys alkaa ensimmäisestä tapaamisesta ja katseesta, joka ennakoii "rakkautta ensi silmäyksellä", mikä kuvaa äkillistä viehtymystä (Aalto 2000, 86). Tämä ensimmäinen tapaaminen antaa lukijalle vihjeitä parin välille syttyvästä suhteesta. Romaanissa ensimmäisen katseen sijaan, Eelia huomaa Islan viehätyn kävellessään yhdessä kaupasta takaisin Vällyyn:

Isla säteili jotain, joka kimposi pakkasenpistävästä iholleni. Kukaan ei ollut koskaan katsonut minua yhtä perusteellisesti ja pitkään, niin kuin hän olisi katsomalla halunnut selvittää millaisista palasista koostuin. (*Järityksiä*, 41.)

Romanttisessa rakkaudessa yksilö löytää vastakappaleensa eli "sen oikean", joka olemassaolollaan vastaa puutteeseen, jota yksilö ei edes välttämättä ole havainnut (Aalto 2000, 87). Isla tuo Eeliassa esiin jotain, jota hän ei koskaan ennen ole tuntenut. Isla tuo Eelias lämpöä, jota hän ei ole aiemmin tajunnut kaivanneensa. Jo ensimmäisellä tapaamiskerralla Islan vieressä istuminen lämmittää:

Isla jäi ja nojautui minuun. Hengitykseni muuttui entistä katkoviivaisemmaksi ja tuntui kuin Kammissa olisi ollut yhtäkkiä sata astetta hellettä (*Järityksiä*, 46).

Isla toimii Eelialle motivaattorina oman identiteetin vahvistumiseen. Romantti- sessa rakkaudessa on toki keskeistä intiimi suhde toiseen, mutta rakkauskokemus on samalla individualistinen ja yksilökeskeinen (Aalto 2000, 90). Ensirakkauden avulla Eelia joutuu pohtimaan omaa persoonaansa ja identiteettiään, sillä erilaiset rakkau- teen liittyvät tapahtumat valottavat eri puolia päähenkilön kasvussa (Aalto 2000, 92). Islan kertoessa, että hän on vastustanut auktoriteettia, terveystiedon opettajaa, hetero- olettamuksen muodostumisesta vahvistuu Eelian luotto omaan identiteettinsä. Isla osoittaa Eelialle, että hän ei ole ainoa, joka on kamppaillut yhteiskunnan heteronor- matiivisen oletuksen kanssa.

Ensirakkauden löydettyä Eelia kokee vanhemmille valehtelemisen, eli kaapissa olemisen olevan hankalampaa: on helpompaa sanoa olevansa sinkku kuin korjata poi- kaystävän oletus. Eelialle rakkaus samaistumisena on yksi väylä oman identiteetin hahmottamiselle ja hyväksynnälle. Hän haluaakin korjata vanhempiensa olettamuk- set, mutta samalla hän ei halua enää olla heidän luonaan ja kuunnella heidän hete- ronormatiivisia oletuksiaan. Isla luo Eeliaan voimaa kertomalla hänen vanhempiensa olevan väärässä ja näin ollen vahvistamalla Eelian tuntemuksia:

"Sun mutsi on kasvanut jossain pensaassa, missä elää sen luulojen mukaan pelkkiä kivoja heterolapsia. Joku päivä se pensas kaadetaan ja se jää yksin se ajatustensa kanssa." (*Järis- tyksiä*, 65.)

Rakkauden tärkeydestä huolimatta sen alkaminen on hankalaa. Rakkauden epäily ja tunteen epävarmuus koskettavat läheltä oman itseyden pohdintaa. (Aalto 2000, 90.) Kuitenkin koska lukijalla on pääsy minämuodon avulla Eelian ajatuksiin ja tunteisiin, hän tietää, että Eelia on vilpittömästi rakastunut. Hän ei myöskään ole kiin- nostunut Islasta vain seksuaalisesti, vaan seksuaalista puolta lähestytään romaanissa pikkuhiljaa. Seksuaalisuus ei ole hallitsevassa osassa minuuden löytämisprosessissa, vaan toimii ikään kuin vahvistavana elementtinä. Islan, romanssin ja ensimmäisen seksikerran kautta Eelia kykenee uudelleenkatsomaan omaa identiteettiään ja keho- aan vakaan identiteetin tavoittelussa (Soikkeli 2016, 91). Romanttinen rakkaus on emansipatorinen voima, joka liittyy yksilön uudenlaisen tietoisuuden muodostumi- seen (Aalto 2000, 50). Ensirakkauden jälkeen mikään ei ole kuin ennen ja rakkaus tul- kitaan ikuiseksi ja ainutkertaiseksi (Soikkeli 2016, 26–27).

3.6 ”Mä olen ollut tällainen aina eikä se johdu mistään tai kenestäkään.” – Vanhemmille kaapista tuleminen ja eheän minuuden rakentuminen

Oman identiteetin muuttumisen nimeäminen, näyttäytyminen tässä identiteetissä ja identiteetistä kertominen ovat kaikki osia kaapista ulostuloprosessissa. Identiteetistä kertominen on yksi teoksen merkittävistä teemoista ja vanhemmille kaapista tuloa kohti liikutaan pikkuhiljaa. Toki kaikkia kaapista ulostuloprosesseja käydään romaanissa läpi: identiteetin nimeäminen ja näyttäytyminen ovatkin romaanissa esillä suhteellisen helppoina tekijöinä. Myös identiteetistä kertominen onnistuu ystävälle ja rakaudenkohteelle suhteellisen vaivattomasti ja heidän hyväksyntänsä vahvistaa identiteettiin kuuluvuutta. Sen sijaan identiteetin kertominen – suoraan sanojen sanominen ääneen – vanhemmille on paljon vaikeampaa ja tämä johtaa kertomisen pitkittymiseen ja lopulta siihen, että Eelian queer-identiteetti paljastuu vahingossa. Eelia ei kerkeä tullemaan vanhemmilleen kaapista, kun he huomaavat Islan julkaiseman kuvan heistä kahdesta. Eelia saa sen selville, kun vanhemmat lähettävät kirjeen, jonka sisältö on vähättelevä. Eelian identiteetin paljastuminen saakin vastaan kylmän vastaanoton ja negatiivisen reaktion. Eelian pelkäämä torjunta tapahtuu ja sen lisäksi vanhemmat eivät pysty käsittelemään tai ymmärtämään hänen paljastustansa sillä he ikään kuin pyytävät Eeliaa menemään takaisin kaappiin:

Me nyt yhdessä pyydetään, että tämä ”sinun naisesi” ei enää lataisi sellaisia kuvia kaiken kansan nähtäville (*Järistyksiä* 131).

Vanhempien mielestä Islan rakastaminen on valinta, jonka Eelia on tehnyt. Hän ei vastaa kirjeeseen mitään, vaan päättää suunnata takaisin vanhempiensa luokse. Varsinaisena toiminnan motiivina kuvataan rakkaus Islaan, jonka avulla Eelia uskalletaan kertoa vanhemmilleen identiteetistään: juuri ennen junaan lähtöä hän kertoo rakastuneensa Islaan. Hän pystyy kertomaan vanhemmilleen identiteetistään täysin omilla ehdoillaan. Hän kokee sen jälkeen suurta helpotusta, mikä ei kestä pitkään, sillä isä kommentoi, että tilanne ei ole helppo. Sen sijaan, että Eelia lohduttaisi isäänsä, niin hän vastaa ettei voi ymmärtää sitä. Se on ensimmäinen kerta, kun hän kertoo vanhemmille minkälaisen olon he hänelle tuovat:

”Joko mä kelpaan näin tai sitten mä en kelpaa ollenkaan. Mä en jaksa enää vetää mitään roolia ja tuntee itseäni ihan vääränlaiseksi.” (*Järistyksiä*, 143-144.)

Kertominen osana kaapista ulostuloa on merkittävää ja sen rooli teoksen kerronnassa on tapahtumien vieminen eteenpäin. Eelian kehityskertomus on riippuvainen kertomisen tilanteista, jotka määrittävät hänen arvoaan muiden henkilöhahmojen sil-

missä. Eelian voi tulkita kehittyneen romanssin ja vastoinkäymisten myötä itseenäiseksi ja aktiiviseksi toimijaksi, joka pystyy sanoittamaan omaa identiteettiään. Hän kykenee rakastamaan muiden lisäksi myös itseään, sillä nyt hän tuntee itsensä ja tietää oman arvonsa. Tärkeää on myös se, että hän kokee viimeinkin tulevansa nähdyksi ja rakastetuksi omana itsenään. Hänen yksilöllistymisensä prosessi ja yksilöllisyyttä korostavat arvot nousevat yhteisöllisten arvojen edelle (Aalto 2000, 72), nimenomaan siinä mielessä, että hän kykenee vastustamaan yhteiskunnan, kotikaupunkinsa ja vanhempiensa ylläpitämiä arvoja.

4 PÄÄTÄNTÖ

Vasta nyt tajusin, etten minä ollut se, jonka tarkoitus oli muuttua (*Järityksiä*, 139).

Tässä tutkimuksessa olen tutkinut Riina Mattilan kaunokirjallista teosta *Järityksiä*. Sain idean queer-identiteetin tutkimiseen sukupuolentutkimuksen ja nuortenkirjallisuuden kursseilla, mutta suurin inspiraationlähteeni on ollut tämän kirjan lukeminen. Queer-identiteetti on minulle henkilökohtainen asia, samaistun hyvin vahvasti päähenkilöön ja olen aina ollut kiinnostunut queer-identiteetin tutkimuksesta. Kiinnostukseni on vain vahvistunut akateemisessa ympäristössä.

Tässä luvussa keskityn vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja kokoamaan yhteen analyysin tulokset. Pyrin myös reflektimaan oppimaani ja yhdistämään tutkimukseni osaksi tieteellistä keskustelua.

Tutkimuskysymykseni liittyvät siihen, millaisena päähenkilön queer -identiteetti näyttäytyy ja mitkä asiat sen muodostumiseen vaikuttavat. Queer-identiteetti näyttäytyy kokonaisvaltaisena: Eelian identiteettiin liittyy käsitys seksuaalisesta ja romanttisesta kiinnostuksesta naisia kohtaan sekä käsitys sukupuoleettomuudesta. Olen päättänyt tuomaan Eelian queer-identiteetin esiin kaapista ulostulon keinoin, kuten

Pesosen vuoden 2020 pro-gradu tutkielmassa. Kaapista ulostulo on monivaiheista ja tapahtuu useampaan otteeseen kuin vain kerran. Se on läpi elämän kestävä prosessi, joka ei lopu koskaan, sillä uusia kaapista ulostulon kokemuksia tulee esimerkiksi uusien ihmissuhteiden rakentua. (Pesonen 2020, 61.) Eelian identiteetti tarkentuu nimeämisen avulla ja se jätetään seksuaalisen suuntautumisen osalta myös auki, mutta silti teoksessa näkyy käsitys queer-identiteetistä syntymästä lähtien muodostuvana osana. Eelia on tiennyt queer-identiteettinsä jo lapsena, vaikkakaan ei ole osannut sanoittaa sitä. Queer-identiteetti näkyy myös erottamattomana osa Eelian minuutta. Eelian queer-identiteetti kerrotaan teoksessa hänen identiteettinsä pohjaksi, mutta hän nimeää vain sukupuoli-identiteettinsä sen tajuttuaan. Romaani rakentuu Eelian kehityksen ympärille, joka huipentuu vanhemmille kaapista tulemiseen ja eheän minän rakentamiseen. Eheän minuuden rakennuttua Eelia on hylännyt vanhempiansa tuottamat heteronormatiiviset ja binääriset uskomukset sekä luonut omat arvonsa (Ilmonen 2009, 8). Eelian ulostuloprosessin aloittaa erilaisuuden tunteen tajuaminen ja identiteetin nimeäminen (Pesonen 2020, 61).

Kaapista ulostuleminen alkaa ulkopuolisuuden ja erilaisuuden olosta, jonka aiheuttavat hänen kotipaikkakuntansa muodostama yhteisö sekä heteronormatiivinen ja binäärinen yhteiskunta. Eelia ei ole vielä silloin löytänyt nimitystä kokemukselleen eikä tiedä, että toisia samanlaisia ihmisiä on olemassa tai että hänen tuntemilleen tunteille on olemassa jonkinlainen selitys, vaikkakin kokee ahdistusta binääriseen muottiin mahtumisesta. Identiteetin nimeäminen seuraa erilaisuuden olon tunnetta. Ei-heterouden ja sukupuolettomuuden nimeämistä voidaan verrata lääketieteellisen diagnoosin saamiseen, jossa epävarma tilanne selkeytyy.

Löydettyään oikeat sanat kuvaamaan itseään, hän alkaa näyttäytymään omassa, uudessa identiteetissään, mikä onkin seuraava kaapista tulemisen vaihe. Identiteetissä näyttäytyminen onnistuu uuden yhteisön turvin. Viimeistä vaihetta, itse kaapista ulostuloa kohti liikutaan pikkuhiljaa. Hän ensin tulee kaapista ulos itselleen. Sitä seuraa kaapista ulostuleminen ystävälle, Karhulle ja tämän positiivisen reaktio auttaa häntä myöhemmin kertomaan Islalle, ihastukselleen ja tyttöystävälleen omasta identiteetistään. Rakkaus auttaa Eeliana hyväksymään identiteettinsä paremmin. Vanhemmilleen Eelia tulee kaapista vasta aivan lopussa, kun on viimein saavuttanut vakaan identiteetin vaiheen. *Järistyksiä* on teos, jossa heteronormatiivisuus ja binäärisuus näytetään luonnollisena osana yhteiskuntaa. Heteronormatiiviset ja binääriset oletukset, joita henkilöihannoilla, kuten Eelian vanhemmilla, on pitävät yllä heteronormatiivisuuden kirjoittamattomia sääntöjä. Eelian queer-identiteetti kuitenkin horjuttaa näitä sääntöjä. Heteronormin vastainen identiteetti suljetaan kaappiin pois ei-hyväksyvän yhteiskunnan näköpiiristä. Tämä konkretisoituu, kun Eelian vanhemmat pyytävät Eeliana vielä menemään takaisin kaappiin oman identiteettinsä kanssa. Näin kaapissa olemisen ja kaapista tulemisen teemat kietoutuvat normatiivisuuteen.

Tutkimukseni rajautui queer-identiteetin tarkasteluun päähenkilön kautta ja olen tarkoituksella rajannut monet erilaiset lähestymistavat työn laajuuden perusteella pois. Tästä syystä esimerkiksi sanaston ja rakenteen tarkempi tutkiskelu olisi avannut tutkielmaani ja tulkintaani uusia ovia. Myös kirjailijan useamman teoksen tutkiminen olisi voinut olla mielekäästä ja avannut aivan uudenlaisia ovia analysoitavaksi. Ylipäätään teos on helposti lähestyttävissä erilaisista näkökulmista. Jatkotutkimusta voisi miettiä näiden esimerkkien lähemmän tarkastelun avulla. Myös teoksen suhteuttaminen oikeiden ihmisten kokemuksiin olisi avannut tutkimukselle mielenkiintoisen portin.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Mattila, R. (2018). *Järistyksiä* Helsinki: WSOY.

Lähteet

Aalto, M. (2000). Vapauden ja velvollisuuden ristiriita. Kehitysromaanin mahdollisuudet 1890-luvun lopun ja 1900-luvun alun naiskirjallisuudessa. Helsinki: SKS.

Hekanaho, P. (2006). Yhden äänen muotokuvia. Queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista. Helsinki: Yliopistopaino.

Ilmonen, K. (2009). Miten romaanilaji sääntelee vapautta? Karibialainen kirjallisuus ja paikoiltaan siirtynyt kehitysromaanin. AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti, (1), 5–21. <https://doi.org/10.30665/av.74757>.

Pesonen, S. (2020). Poissa silmistä, poissa mielestä? Kaappi salaamisen ja tietämisen tilana Annamari Marttisen kaunokirjallisessa teoksessa Korsetti. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

Ristkari, M, Suni, N & Tyni, V (2018). Sukupuolena ihminen. Helsinki: Tammi.

Soikkeli, M. (2016). Tuttua lemmontouhua. Johdatus rakkauskertomusten poetiikkaan, historiaan ja filosofiaan. Helsinki: SKS.

SETA 2022: Sateenkaarisanastoa suomeksi.

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/> (1.5.2022).

Tieteen termipankki 3.4.2022: Kirjallisuudentutkimus:kehitysromaanin. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kehitysromaanin>).

Tieteen termipankki 1.6.2022: Kirjallisuudentutkimus:nuortenkirjallisuus. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:nuortenkirjallisuus>).

Tieteen termipankki 1.6.2022: Kirjallisuudentutkimus:näkökulma. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:nakokulma>).

Tieteen termipankki 8.6.2022: Kirjallisuudentutkimus:queer-teoria. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:queer-teoria>).

Vesti, L. (2014). Naiskuva Marja-Liisa Vartion romaanissa *Tunteet*. Pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopisto